

Українська
мова

Ukrainian
language

ISSN: 2411-6181 (on-line); ISSN: 2311-9896 (print)
Current issues of social studies and history of medicine. Joint
Ukrainian-Romanian scientific journal, 2017, №:1(13), P. 7-11
UDK 811.161.2'373.612.2:81'32
DOI 10.24061/2411-6181.1.2017.1

БАРВОСВІТ ПОЕЗІЇ ВОЛОДИМИРА СОСЮРИ

Олена КУЛЬБАБСЬКА,

Чернівецький національний університет
імені Юрія Федьковича, Чернівці (Україна)
olena.k@i.ua

**THE EXUBERANT WORLD OF THE POETRY
BY VOLODYMYR SOSIURA**

Olena KULBABSKA,

Chernivtsi National University
named after Yuriy Fed'kovych
Chernivtsi (Ukraine)
ORCID ID: 0000-0002-1858-9269
Researcher ID: C-2286-2017

Кульбабская Елена. Мир цвета в поэзии Владимира Сосюры. В статье рассмотрена проблема функционирования эпитетов со значением цвета в современной украинской поэзии на примере художественной речи Владимира Сосюры. Установлено, что художественные образы поэтических текстов неординарного поэта насыщены широкой цветовой гаммой, которая охватывает названия цветов от архетипных (черный↔белый), основных спектральных (синий, зеленый, красный), до таких названий, как золотой, фиолетовый, оранжевый (помаранчевый). Такое большое количество цветowych наименований свидетельствует о „цветовом” восприятии поэтом мира, его ощущениях, о „цветовых” ассоциациях.

Ключевые слова: поэтический текст, индивидуально-авторское восприятие действительности, цветовая гамма, художественный образ, метафора, ассоциативность, символичность, эмоциональность, стилистические функции.

Постановка проблеми та її зв'язок із важливими науковими завданнями. Епіцентром художнього тексту є Образ, що ґрунтується на „асоціативному мовомисленні й звичайно має слововираження, зокрема й таке, яке спричинює співвіднесення не лише з тим, що сказав автор, а й з тим, що він прагнув сказати, на що натякнув, із чим порівнює”¹.

У конкретно-чуттєвому відображенні дійсності, яке репрезентує віршова мова, важливу роль відіграють спеціальні засоби образності, що дають змогу письменникам утілити в словесну форму конкретні уявлення про об'єкти дійсності й висловлювати власне ставлення до них. Такими засобами української мови є: порівняння, метафора, символ, оксюморон, метонімія, перифраз, гіпербола, літота, іронія, сарказм, епітет. Саме епітет – один із найпростіших і найефективніших словесно-зображальних засобів художнього мовлення – ми обрали для дослідження, оскільки „І поезія, і проза завдяки епітету набувають значно більшої точності, гостроти й емоційності”². Як поліфункційна одиниця художньої мови епітетне слово синтезує образне, оцінно-естетичне та емоційно-експресивне значення, акумулює культурно-історичну й мовно-поетичну традицію, є маркером авторського стилю³.

Хоч епітети тривалий час є об'єктом наукового зацікавлення філологів, проте залишається ще багато проблем, які потребують детального вивчення. Дотепер епітети досліджують здебільшого на матеріалі художньої літератури з традиційним поділом на: 1) *логічні* та

художні (власне-епітети) означення; 2) *постійні* (фольклорного походження), *загальномовні* та *індивідуально-авторські*. Проте сфера їхнього використання не обмежується зазначеними типологіями. На часі – дефінування епітета не лише як ознаки-маркера ідіостилу певного письменника, а й з'ясування його стилістичної активності в текстовій тканині, ролі у виформуванні семантики поетичних номінацій, реалізації естетичних інтенцій мовця та складника поетичного словника.

Аналіз останніх досліджень і публікацій, у яких започатковано розв'язання проблеми. Особливий інтерес для концентрації дослідницьких зусиль зумовлюють колірні епітети – **кольореми**, – які характеризуються багатством семантичної наповненості та виконуваних функцій у канві твору, що їх спричинюють великі естетичні можливості цих лексем, їхня здатність створювати різноманітні образи в контексті художнього дискурсу, розширити традиційну систему переносних значень.

Колористична лексика є предметом зацікавлення багатьох учених, її вивчають у різних галузях: як інструмент аналізу художнього тексту (С. І. Григоров, А. П. Загнітко, В. А. Маслова, Т. А. Ященко), з огляду на необхідність укладання „Словника української поезії другої половини ХХ століття (Л. О. Пустовіт), із позиції етимології (Н. Б. Бахліна), концептології (І. Г. Беляєва, І. Ковальська, О. С. Кузьміна, Г. М. Яворська) та вторинної предикації (О. В. Кульбабська), з погляду типології кольоропозначень (Л. В. Бублейник, А. П. Василевич, С. В. Іващенко,

¹ Kononenko, Vitaliy. "Tekst i obraz" [Text and image]: monografiya. Ivano-Frankivsk, 2014, P. 6.

² Bobylyova L. K. "Ob epitete" [An epithet], *Uchyonyie zapiski Dalnevostochnogo gosudarstvennogo universiteta*, 1975, Vol. 38(1), P. 113.

³ Diadchenko, Hanna. "Epitety-koloratyvy v ukrainskii poezii kintsia XX – pochatku XXI st. (portretna kharakterystyka liudyny)" [Epithets-kolorotyvy in Ukrainian poetry of the late XX – early XXI century (Portrait haraktrystyka man)], *Kultura slova*, 2003, Vol. 78, P. 81-88.

Р.М. Фрумкіна), в аспекті ідіостилюстики (Н. А. Адах – Василя Барки; І. М. Бабій – у малій прозі В. Стефаніка, М. Коцюбинського, М. Хвильового; Л. І. Шевченко – у творчості Т. Г. Шевченка; Л. В. Шулінова – Лесі Українки тощо). Проте, зважаючи на всю різноманітність підходів до дослідження назв кольору в сучасній лінгвістичній науці, проблема дослідження кольоропозначень є доволі актуальною.

Мета статті – виявити специфіку функціонування кольором основного спектрального діапазону в поетичному тексті у світлі лінгвосинергетики, проаналізувати їхні структурно-семантичні та функційні особливості. **Матеріал дослідження** – лірика та поеми Володимира Сосюри, мова творів якого відбила те нове, що увійшло в народнорозмовну й літературну мову 20-х років ХХ ст. Його художнє слово – це „поезія емоцій, настроїв, вражень, пов’язаних із великими масштабними подіями буремного часу в Україні”⁴.

Поезія Сосюри – романтика революції та „зоологічного націоналіста” – народжувалася з двох емоційних струменів: коли мені боляче і коли я закоханий. Жорстокість і любов – ось координати його мовосвіту. Саме тому В. Сосюру справедливо вважають „найцікавішою людською постаттю в українській підсоветській літературі”⁵. Він – явище двоїстості української людини того часу, роздертої навпіл двома суперечливими між собою складниками її психічного ества: з одного боку, прищепленою їй **комуністичною свідомістю**, а з іншого, – природно властивим їй, підсвідомим, просто людським **національним почуттям**.⁶ Оцей внутрішній конфлікт непересічної людини, а активної творчої індивідуальності, за *гіпотезою нашого дослідження*, уявляють епітетні конструкції, що їх активно використовував В. Сосюра у своїй поезії.

Виклад основного матеріалу дослідження. Описуючи барвосвіт будь-якого письменника, уважаємо, що треба брати до уваги символіку кольорів, зумовлену етнокультурними особливостями.

ЧЕРВОНИЙ. У сосюринському поетичному тексті *червоний* (та його відтінки) зазвичай образно характеризує реалії, спричиняє настрої життєрадісності, надії, насолоди, що особливо простежуємо: 1) у пейзажних деталях: *Але цвітуть, цвітуть червоні рожі...* (т. II, с. 122)⁷; *Та, якою наш Київ крізь грози пройшов, наш зелений, ясний, пурпуровий* (т. II, с. 138); або 2) у портретних замальовках: *Не фарбуєш ти губ соковитих, що подібні до соку зорі* (т. I, с. 242); *Вишневі губи, чорні брови, пісні дівочі вечорові...* (т. II, с. 76).

Зауважимо, що художнє означення *червоний* (як, зрештою, і інші колірні лексеми) в авторських контекстах може бути: 1) монохроматичним (одноколірним, без супроводу інших означень), як-от: *червоні рожі*; 2) біхроматичним (якщо означальне має дві характеристики), напр., *губи соковиті, що подібні до соку зорі*; 3) поліхроматичні (якщо предмет описують три і більше означення): *зелений, ясний, пурпуровий Київ*. Колірна розмаїтість слугує не лише реалістичному зображенню дійсності, а й утіленню

естетичних смаків письменника, його настроїв, почуттів, інтенцій.

За кількістю кольоративів виокремлюємо мікропіле червоного кольору, у якому зареєстровано 20 лексем: „червоний”, „кривавий”, „кров’яно-красний”, „огнений”, „рожевий”, „рижий”, „рудий”, „жовтогарячий”, „малиновий”, „калиново-червоний”, „пурпуровий”, „багряний”, „рожево-золотий”, „палкий”, „зорний”, „вишневий”, „зардітисся”, „горіти”, „жеврїти”, „пломенїти”. Напр.: *Ой широкі шляхи /.../ а тепер ви у бурях кривавих* (т. II, с. 158); *Грас вітер на віолончелі, в небі сонця багряна печать* (т. II, с. 164); *Вже світання огні за рожевим вікном над тобою розквітли крилато* (т. II, с. 140); *Над вами зоря малинова в майбутнє показує путь...* (т. II, с. 140); *Жене вітри горно, що нерухоме вчора, – й ковадла зорний спів до праці дзвінко зве...* (т. I, с. 18); *І виснуть ліхтарі, як золоте намисто, що завітчали ніч безсоромну й руду...* (т. II, с. 10); *Та звільнив тебе син твій, Хмельницький Богдан, мов калину здійняв малинову* (т. II, с. 137); *Щоб потім грім пошлать на всі кінці, /.../, як і рядки закохані оці в промінні рим рожево-золотому* (т. II, с. 124); *...зуде у бурі огнений – все ближче бій...* (т. II, с. 97).

Широка палітра червоного кольору у В. Сосюри асоціюється не лише з к р а с о ю (див. приклади вище) або к о х а н н я м (*На лице твоє миле лг ясного проміння поцідунок палкий* (т. I, с. 104), а й із р е в о л ю ц і є ю (*Для нас цвіте зорі багряний човен, встають міста у райдузі риштовань* (т. II, с. 126); в і й н о ю (*Був захід весь од вибухів багряний, – і навіть хмари, й ті корились нам...* (т. II, с. 126); в і й с ь к о м (*Ї червона кара невблаганна на лави лавами бжить* (т. II, с. 98); к р о в’ю (*В залів кораблі, мов чайки золоті... І на воді тремтять, неначе путь кривава, та нескінчима путь, куди нам треба йти...* (т. II, с. 44); У к р а ї н о ю: *Вишневий краю мій!.. То на твоїх дорогах я перший раз почув /.../ дух крові в снігу* (т. II, с. 37) тощо.

Уся творчість Сосюри доводить, що в поетовому сприйнятті світ – це матриця, де є лише чорне і біле, кати і жертви: ті, хто володіє, і ті, хто від них залежні. Таке осягнення дійсності спричинило ество письменника, його дві іпостасі: одна репрезентувала національне, а друга – вірою і правдою служила партії. Така мішанина була характерна для кожної пересічної людини того часу. Людини, яка не аналізувала, що відбувалося, а свято вірила в тих, за ким іде, відзначала навіть дрібні порухи покращення життя народу в новому суспільстві: *От чом із огненної мли ви чорні руки простягли на наші зоряні кордони, коли ми творим світ червоний, і наші ночі, наче дні, в яснім електрики вогні здіймають крила багрянові на все нові й нові будови...* (т. II, с. 108).

Отже, символізм червоного багатозначний та амбівалентний. З одного боку – енергетичний, активний, символізує повноту життя, свободу, урочистість, радість, а з іншого, – ворогування, помсту, війну, агресивність.

ЖОВТИЙ. За нашими спостереженнями, мікропіле

⁴ Pustovit L. O. "Epitet u poezii Volodymyra Sosiury" [The epithet of the poetry by Volodymyr Sosiura], *Ridne slovo*, 1974, P. 8–13, URL: <http://kultura.gov.ua/KM/pdfs/Magazine9-2.pdf>

⁵ Hryshko V. "Sertse druhoho Volodky i zaboronena liubov" [The heart of the second Volodko and forbidden love], *Ukrainske slovo* : khrestomatiia : u 4-kh t., 1994, T. 2, P. 198.

⁶ Ibid, P. 18.

⁷ *Tut i dali tsytuyemo za vydanniam*: Sosiura, Volodymyr. *Tvory* [Works] : u 2-kh t. Kyiv. 1978, T. 1 : Liryka, 165 p. ; T. 2 : Poemy, 221 p.

жовтого кольору охоплює 5 лексем: „жовтий”, „світлий”, „блискучий”, „золотий”, „ясний”. В асоціативному ряді жовтий колір – теплий, веселий; символізує світло, радість, повагу. Це колір золота, зрілого колосся пшениці, жита, ячменю, але і колір зів’ялого листя, ревнощів, зради, хвороби, смерті, потойбічного світу. У православ’ї „золотий” співвідноситься зі святістю, Богом, Богородицею, Господньою енергією, силою, світлом Христа тощо. У художній літературі „золотий” є символом-синонімом до слів „багатий”, „щасливий”, „рідний”, „дорогий”, „коштовний”, „сонячний”.

Перша збірка В. Сосюри „Поезії”, що вийшла друком 1921 р., починається віршем „До нас”, у якому автор закликає іти до „наших лав, до нас, хто живився з боротьбою, хто Сонце покохав”. Слово *Сонце* поет пише з великої літери, бо воно набуває символічного значення, слугує образом нового життя. На думку поета, до Сонця „нам травень **золотий** квітками стеле шлях”. Саме оригінальна епітетна конструкція *травень золотий* створює у вірші настрій урочистості, святковості. Ця кольорема стане пізніше традиційною у творчості поета, забарвивши його лірику золотими тонами: *золотий липень* (їжак, вечір, содом), *золоте листя* (жито, намисто), *золота коза*, *золоті свитки* тощо.

Ще більше розширюється коло означуваних цим епітетом слів у збірці „Червона зима” (1922 р.) – *золотий завод*, *золота береза*, *золоте весло* (ридання, яйце), *золоті очі* (зорі, човни, будинки), в епопеї „Залізниця” (1924 р.) – *золотий обруч* (кавун, Дінець, огонь), *золоте сонце* (проміння, волосся), *золота наївність* (смуга), *золоті сліди*, і навіть *золоті онучі*. *золоті очі*. У кожному вживанні епітет *золотий* виконує певну стилістичну функцію, означаючи предмет за ознакою кольору – *листя золоте*, *золота береза*, *золоте проміння*; передаючи захоплення людською красою – *золоті очі*, *золоте волосся*, *золотоволосий командир*; відображаючи ставлення ліричного героя до предметів або його романтичне уявлення про них – *золотий завод*, *золоті будинки*, *золотий кавун*, *золоті човни*. Пор., кольоремою *золотий* В. Сосюра передає сарказм щодо негативних явищ – *золотий содом*; утілює небувало гостре почуття, емоційний стан – *золоте ридання*.

У художній палітрі автора епітет *золотий* набуває індивідуального звучання, наприклад, *золота наївність* врятувала йому життя, вирвала з полону під час громадянської війни; трофейні *золоті онучі* захистили ноги від холоду тощо.

Значне місце посідає епітет *золотий* в збірці „Осінні зорі” (1924 р.) – *золотий південь* (каток, гаолян, туман, Оріон), *золоте свічадо* (навутиння), *золоті птаці* (ланцюжки). Одна з поем цієї збірки навіть має оригінальну назву „Золотий медведик”. У такий спосіб поет розширює стилістичні функції епітета *золотий*, охоплює ним все нові й нові явища, наділяє цією ознакою абстрактні поняття: *золотий екстаз*, *золота молитва*, *золота печаль*, утворює епітетні складні номінації-неологізми, напр.: *І світить молодик – мій брат золоторогий* (т. II, с. 47); *Серце моє розхристане крізь віки гряде і радується на шляху золотолірному* (т. II, с. 39).

У хрестоматійному вірша „Так ніхто не кохав” через образні означення В. Сосюра майстерно передає нюансорику найглибших почуттів, неповторну красу людських стосунків. Читач поділяє радість *солодкої муки* ліричного героя, готовий для своєї коханої зірвати з неба

золотий Оріон, відчуває таку волю *щасливих очей* і таке кохання, яке приходиться лише раз на тисячу літ, якого не бачили навіть *ясні зорі* і *тихий місяць*.

У збірці „Золоті шуліки” (1924 р.) поет не може стримати свого захоплення рідною країною: *Моя робоча Україно, моя ти нене золота* (т. I, с. 57), річкою його дитинства – *золотим* Дінцем. У місті він бачить *золоті тротуари* і *золоті бульвари*, а в селі розквітає *золота шипшина*.

Отже, у перших поетичних збірках В. Сосюри епітети досить різноманітні, побудовані на новому лексичному матеріалі, на нових поетичних зіставленнях. В епітетах і в оригінальних за змістом художніх означеннях нуртує сила творчої індивідуальності і майстерності поета, а точніше – його соціальні погляди, настрої і естетичні смаки. В молоду українську поезію 20-х років ХХ ст. прийшов поет із самобутнім художньо-творчим мисленням, який по-своєму відкривав читачам навколишній світ у новому звучанні і в нових кольорах. За образними ознаками епітет у В. Сосюри – зазвичай метафоричний, а за змістовими він має здебільшого ліричне або соціальне забарвлення.

ЗЕЛЕНИЙ. Лексема *зелений* є поширеним символом Природи, життя, буяння, розквіту рослин. У Володимира Сосюри кольорема *зелений* здебільшого характеризується усталеністю значення. Зелений – колір трави, листків. Він спокійний і символізує мир, спокій, надію, сили, хоч інтенсивно-зелений колір може і пригнічувати. Пор.: *Там, за селом, зелені шуми нив...* (т. II, с. 125); *...на зелених горах гордий Київ розцвів, ніби рицар, у панцир закутий* (т. II, с. 134); *Вони летять повз ферми, де в привіллї біля зелених, мрійних берегів гусей без ліку* (т. II, с. 206); *Колісь зелений лист немов іржа поїла...* (т. II, с. 41). Утім, можемо констатувати його метафоричне (*О темні вечори і серця перебої... І близько-близько так зелена тьма очей. Солодкий дух землі і зорі над водою, що райдугою барв під вербами тече...* (т. II, с. 53); *А за весною лине літо в даль на зеленому човні* (т. II, с. 180); *Казки моїй душі тасмно і похмуро шепочуть без кінця зелені губи їх [дерев]* (т. I, с. 281); *Палає в туманах: „Од можна і до можна”, і пахнуть полином жовнівськії ряди... і висне без кінця над Києвом тривожним розірваним рядом важкий зелений дим...* (т. II, с. 44)) або метонімічне значення (про білогвардійців): *Вас кинули в шахту живими в шинелях зелених мерці* (т. II, с. 140).

Отже, кольорні образи, пов’язані зі сприйманням зеленого кольору, здебільшого побудовані на основі зорового осягнення дійсності. Оскільки в народній символіці кольорів *зелений* є кольором надії, кольором молодості трави, весняного оновлення, то й у художньому мовленні він є кольором всього молодого, повного надій, щасливого і прекрасного. Переносне (метонімічне та метафоричне) переосмислення зеленого кольору простежено в поетичних рядках В. Сосюри, який урізноманітнює значення цієї лексеми, сполучаючи її з незвичними реаліями.

ГОЛУБИЙ. Назви таких кольорів як „голубий”, „блакитний” часто набувають символічного звучання та означають „ніжність, краса, любов”. Згідно з християнськими канонами, він символізує „прагнення світу до Бога”.

У поезіях В. Сосюри спостережено вживання стилістично насичених специфічно-індивідуальних метафор із колірним компонентом *голубий*, побудованих на: 1) зорових відчуттях і 2) асоціаціях. Напр.: 1. *А десь понад Дінцем*

журба осіння бродить і хвилі голубі задумано дзвенять (т. II, с. 40); 2. ...ї тумани голубою габою молочай по траві розплескали... (т. II, с. 26); Ну, як вам розказати про Осінь яснооку, як кожний раз вона приходить на степи... Бо бачив я не раз чоло її високе і з вітром їй писав поєми голубі!? (т. II, с. 41).

Голубий колір – улюблений для В. Сосюри (здаймо: *Лети ж, моя поезія, вперед і звуків рій навій моїй ти лірі, щоб був він, як живий – не силует, не повториться щоб ні в якій мірі, хоч у поемі є уже моїй гармати і епітет „голубий”* (т. II, с. 125)), тому він сполучається з багатьма іменниками: *дзвін, поля, степи, даль, алеї, шляхи, тишина, донецька висота, небо Донеччини*. Навіть образ України в поезіях не лише вишневий, а й голубий: *Крім голубої України, є Україна огняна* (т. II, с. 95). Отже, унаслідок функційно-стилістичного аналізу метафор-кольоропозначень із компонентом голубий виявлено багатоплановість семантики колірної лексики, її здатність виконувати активну зображальну й позитивно-оцінну стилістичну роль, передавати авторське осмислення дійсності, збагачувати інформаційні можливості і засоби мови.

СИНІЙ. Синій колір – спокійний, сентиментальний і водночас серйозний, що символізує довір'я, безкінечність, сум. Це колір неба й моря. Він спричиняє відчуття холоду. У християнській культурі синій асоціюється з вічною божественною істиною. Блакитні квіти цикорію, сокирок, волошок, незабудок символізують ніжність, покірність, легкий сум, далечинь, а фіалка – покірність, вірність, далечинь. Мовою геральдики синій колір означає добродішність, добру славу, вірність.

Синій і блакитний кольори в поезії В. Сосюри – живописне слово, що єднає закоханих: *Васильки у полі, васильки у полі, І у тебе, мила, васильки з-під вій, І гаї синіють ген на видюколі, І синіє щастя у душі моїй* (т. II, с. 190). Кохана здається ліричному героєві ідеалом, у її очах – „море синіє”, „сонце цвіте”. Утім, усталені значення (*синє небо, синій-синій сон, синій дим, сині гони, хмари сині* тощо) набувають у контексті додаткових прирощень. Напр.: *Бачу за морями молоді дороги, де припав до неба синьоокий степ...* (т. I, с. 20); *Вітрів прозоро-сині крила блискучий розвівають слід...* (т. II, с. 22); *Де небо в димарях, мов синій папірець, над заводським гудком печаль моя конає* (т. II, с. 36); *Із морів, з океанів встають, мають савани сині і білі...* (т. II, с. 49); *Хитає вітер на бігу волошки мрійно-сині* (т. II, с. 63); *А даль широка, вільна, синьоблуза... Вони летять... Далекі їх путі! Услід хита їм листям кукурудза і соняшники зорять золоті* (т. II, с. 206); *Це бій за день „Життя, живи!” – неначе лист шепоче, і виглядають із трави фіалок сині очі* (т. II, с. 171) тощо. Поєднуючись з абстрактними іменниками або з поняттями, що не асоціюються із синім кольором, прикметник синій набуває традиційного в художньому мовленні значення позитивної емоційної оцінки „легкий, приемний, лагідний”. Це значення часто увиразнюють компоненти *ніжно-, мрійно-, тепло-* у складних кольоро-назвах, надаючи поетичності зображуваному.

Спостережено, що назви кольорів у поетичній мові В. Сосюри можуть набувати нових естетичних і смислових відтінків. Зокрема, до загальномовного позитивного значення прикметник синій може додавати сумного, трагічного відтінку до оповіді, коли зазначена колірною мікро-одиночка характеризує деталь у зовнішності персонажів, як-от: *У кабінеті кардинал, залитий золотом і кров'ю... із синіх вуст облудне слово поволі ронить...* (т. II, с. 83). Із давніх часів слово синій і його похідні використовують

в описах зовнішності людей, для позначення синюватого відтінку шкіри, обличчя змерзлої або поблідлої людини, а також синього, темно-синього, сіро-синього або багряно-синього тіла людини – побитої, пораненої або змученої.

Установлено, що метафорична роль колірної лексики розвивається, напр., у сполуках „далекі сині гони”, „рідне синє небо”, „синява очей”; синій стає в один ряд із прикметником *дорогий*. Недарма в таких контекстах часто функціонують звертання, що надають висловленню інтимного, ніжнього колориту: „Окраїни мої!”, „О вітру кроки”, „Село, моє село!” тощо.

БІЛИЙ. У Володимира Сосюри ми зафіксували такі приклади вживання кольоративів білий, сніжний: 1) у складі порівняльної конструкції: *Промчали дні, як вихор сніжний, і облетіли в майві літ, як білий-білий, ніжний-ніжний акації солодкий цвіт* (т. I, с. 260); 2) як складник метонімії: *Хай прийдуть інші, не білі* (т. II, с. 19); 3) у метафоричному значенні: *Білі полотна снігу...* (т. II, с. 11); 4) для контрастного зображення дійсності: *Схилилась ніч, і чорні руки до бою в зорях простягла, де серце мли востанє стука і захлинається імла, де білий вечір по наметах розносить пісню...* (т. II, с. 92); 5) як складна номінація: *І в небі місяць білорогий шука між хмарами дороги* (т. II, с. 92); 6) як власна назва: *Тепер не підєм ми з тобою в Білу Гору...* (т. II, с. 7). Отже, у поетичних контекстах В. Сосюри прикметник білий набуває семантичних прирощень, відзначається емоційною наповненістю, естетично ускладнюючи образи.

ЧОРНИЙ. У поетичній тканині В. Сосюри лексема чорний репрезентує як утрадиційнені значення (*чорні коні, чорна тьма, чорний ворон*), так і індивідуально-авторські, метафоричні, перифрастичні. Напр.: *Узнав, що можна світлою зробити народу долю, чорну і тяжку* (т. II, с. 183); *І.../ припада до чорних ран лицем заплаканим туман...* (т. II, с. 92); *...і побігла Галина тінню чорною в тьму...* (т. II, с. 188); *Обнімалися темні далі з чорним паром душі моєї...* (т. II, с. 26); *Огнем і дзвоном сипле з вій, у груди – чорна спека* (т. II, с. 62); *Схилилась ніч і чорні руки до бою в зорях простягла...* (т. II, с. 92); *Ми звільним всіх, у кого руки не вкрили чорні моголі!* (т. II, с. 96); перифрази: *Воно прийшло вже, щастя чорноброве, хитає вітер саду білий цвіт...* (т. II, с. 202); *Кричать гудки, мов сурми бою, і трактор владною ходою у полі чорну ріже путь* (т. II, с. 76) тощо.

Кольористичне означення чорний передовсім ужито в описах зовнішності персонажа (брови, щетина, руки, обличчя), опису пейзажів (діра, вода, земля, море). Використання епітетних словосполучень із прикметником чорний у таких описах є традицією художнього зображення, напр.: *На личко білеє в сльозах дивлюся я, на брови чорнії, на коси русії...* (т. II, с. 172).

У мові поета з'являється означення на зразок *чорна загибель, чорна смерть, чорна рана тощо*, які нагнітають психологічну атмосферу. Їх об'єднує спільне значення „втрата чогось назавжди”. У складі подібних конструкцій кольорема набуває виразного символічного звучання, є уособлення горя, страждань, ворожнечі. Отже, чорний є потужним засобом експресії, сприяє емоційній насиченості, яскравому змалюванню психологічних згущених моментів твору.

Одна з показових стилістичних функцій кольористичних епітетів у поезії В. Сосюри – розкриття сутності зображуваної доби, доби жорстокості й будівництва нового суспільства. На настрій читача, на створення необхідного авторському задумові емоційного ефекту

впливають відповідні кольороназви, які можуть бути радісними (це здебільшого кольори світлої гами: *білий, жовтий, блакитний, бузковий* та ін.) або ж, навпаки, – похмурими, сумними (*чорний, коричневий, сірий* тощо).

Можна вести мову про **шість функцій** досліджуваних лексем у поетичній тканині В. Сосюри: 1) *описову* (у відтворенні картин природи або зовнішнього виду героїв, що сприяє цілісному, унаочненому, яскравому опису реалій); 2) *смыслову* (дають додаткову інформацію про предмет, окреслюють обставини, умови, спосіб життя й індивідуальні особливості персонажів); 3) *ситуаційну* (у разі поєднання епітетів із конкретними іменниками – характеризують предмети побуту, деталі інтер'єру тощо за їх використанням у певних ситуаціях); 4) *емоційно-експресивну* (увиразають тональність твору, впливають на емоції читача); 5) *оцінну* (містять емоційні оцінки, виражають ставлення письменника до зображуваного); 6) *характеристичну* (акцентування релевантних характеристик ліричного героя та інших персонажів).

Висновки й перспективи подальших розвідок.

1. Епітети в поетичній мові відбивають мовну картину світу письменника, зокрема його аксіологічні параметри, якісно-ознакові маркери дійсності. До того ж вони ілюструють образність мислення художника слова, тенденцію до описовості, оцінності, характеризації предмета оповіді та емоційно-експресивного впливу на читача. 2. Колірні епітети в поетичному контексті Володимира Сосюри здатні набувати особливого емоційно-експресивного звучання, пов'язані із загальним настроєм поетичного твору. Автор утілює свій задум у кольорових образах і картинах, і відтворювана дійсність набуває специфічного забарвлення завдяки цілеспрямованому добору й використанню цієї групи лексики. Як носії оцінної семантики кольорами стають активним мовно-психологічним чинником, що окреслює коло ідеалів, ціннісних орієнтацій людини поч. ХХ ст., а також визначає основні параметри емотивно-чуттєвого сприйняття світу. 3. Кольористичні епітети в ідіостилі В. Сосюри – рухливий пласт української лексики, що здатний до семантичних і стилістичних зрушень у поетичних контекстах – метафоричності, семантико-стилістичних прирощень (конотацій), символічного значення, що закарбувалися в етномисленні автора і читача. 4. Завдяки потенційній багатозначності колірні епітети здатні сполучатися з різними за значенням словами, входить до складу кількох лексико-семантичних груп. Епітетні одиниці функціують в єдності з метафорами, порівняннями, метоніміями, перифразами. Часто вони є елементами таких стилістичних фігур, як повтор, антитеза. Це сприяє збільшенню художньо-естетичних можливостей епітетів загалом, розширює їхню сполучуваність, оптимізує вплив на свідомість читача. 5. *Перспективу* репрезентованого дослідження вбачаємо в подальшому вивченні ідіостилу Володимира Сосюри, визначенні мовних доміант не лише на лексичному рівні, а й на граматичному, функційному та прагматичному. На часі – укладання „Словника поетичної мови В. Сосюри”, що розкриватиме потенційні можливості української мови, зокрема у сфері її художньо-естетичного функціонування.

Kulbabska Olena. The exuberant world of the poetry by Volodymyr Sosiura. The article deals with the functioning specificity of epithet constructions bearing the meaning of color in the linguistic worldview of Volodymyr Sosiura. The author establishes the fact that the attribute as a poly-functional unit of poetical speech,

being the marker of the author's style, synthesizes the creative, evaluative-aesthetic and emotional-expressive meaning, accumulates cultural-historical and linguistic-poetic tradition. Moreover the epithets illustrate the tendency to descriptiveness and detailing of the represented subject. They also tend to the aesthetic and psychological description of the speech. The data for study included the lyrics and poems by Volodymyr Sosiura, whose linguistic creativity has reflected something new that has entered colloquial and literary language of 1920th in the XX century. The artistic images of the poetic texts by Volodymyr Sosiura represent a wide color gamut that covers the color names from archetypal (black↔white) basic spectral (blue, red, yellow) secondary (green, purple, orange), and to their additional shades (gold, violet, brown, snow, etc.). The rich repertoire of colour lexemes certifies both poet's "colour" perception of the reality and the symbolicalness of associations. By figurative features Sosiura's epithet, influenced by the extraordinary compatibility, is for the most part metaphorical, but by semantic features it has mainly a lyrical or social colouring. In the writer's poetry colour lexemes perform six functions: descriptive, semantic, situational, emotional-expressive, evaluative, and distinguishing. The prospects of the represented research focus on the further study of the individual style of Volodymyr Sosiura, the determining of language dominants not only at the lexical level, but also at the grammatical, stylistic, and functional ones. The next step of study presupposes the compiling of the "Dictionary of poetic language by Volodymyr Sosiura" that will disclose the potential of the Ukrainian language, in particular in the sphere of its artistic-aesthetic function.

Key words: poetic text, individual-author perception of the reality, colour gamut, artistic image, metaphor, associativity, symbolicalness, emotiveness, stylistic functions.

Кульбаська Олена – доктор філологічних наук, професор, завідувач кафедри сучасної української мови Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича. Автор та співавтор близько 250 наукових та навчально-методичних праць, із-поміж яких 3 монографії та 25 посібників. Наукові інтереси: синтаксис, ономазіологія, стилістика, лінгвістика тексту, методика викладання української мови у вищій школі.

Kulbabska Olena – Doctor of Sciences in Philology, Professor, Head of Department of Modern Ukrainian language of Yuriy Fed'kovych Chernivtsi National University. She is an author and co-author of about 100 scientific and educational works, including 3 monographs and 25 manuals. Her research interests syntax, stylistics, text linguistics, methods of teaching Ukrainian language as a professional in high school.

Received: 12-01-2017

Advance Access Published: April, 2017

© O. Kulbabska, 2017